

När jag blir fri

"När jag blir fri".

ORDEN KOMMER, NÄSTAN viskande med eftertanke men det märks att Lars Vilks har sagt dem förut. Konstnären och professorn Lars Vilks sitter med en kopp kaffe i handen. Vi har pratat om framtiden. Orden hänger kvar i luften några sekunder som tycks vara en evighet. När han blir fri. Om han blir fri. Vad han ska göra då?

Tre sockerbitar och mjölk. Han rör sakta med skeden i koppen. Jeansskjorta. Det var många år sedan jag såg någon bära en jeansskjorta. Vi sitter i konferensrummet som går i en vit-grå-svart färgskala. Vi är inte ensamma. Hans ständiga följeslagare, personskyddet, är ständigt närvarande. Även här i det minimala konferensrummet. Vilks verkar ändå påtagligt lugn och obesvärad när han berättar om hur hans liv förändrades i grunden den där dagen 2007. När han stod på torget i den tyska staden Kassel med en grupp konststudenter vid konstbiennalen Documenta. Documenta är en av världens största utställningar för samtida konst och hålls var femte år .2007 besöktes biennalen av fler än 750 000 besökare. Det var fullt med folk. Överallt.

Mobiltelefonen ringde när han stod och pratade inför resesällskapet. Det var media som fick tag i honom först och frågade om hur det kändes att ha fått en *fatwa*, en dödsdom av al- Qaida utfärdad på sig. Där stod Vilks mitt i folkhavet.

"Vad svarar man på det?" säger Vilks lugnt. "Jag hade då endast vaga begrepp om vad konsekvenserna kunde vara och, visar det sig nu senare skulle bli".

LARS VILKS HAR kvar ljudfilen. Han är inte en fri man idag. Hans vardag är beskuren och kontrollerad. Utan den svenska statens skydd vore hans dagar räknade. Fatwan, hans dödsdom, är i allra högsta grad aktuell. Friheten är beskuren. Allt genomförs med minutprecision. Vilks är alltid ensam. Men samtidigt är han aldrig ensam.

Skälet till fatwan var Vilks numera vitt kända rondellhundar. Rondellhundarna, egentligen en av tre skisser, publicerades i anslutning till en ledartext i *Nerikes Allebanda* den 28 augusti 2007¹⁰⁰ av Lars Ströman. Artikeln publicerades i samband med denna teckning av Muhammed som orsakade protester bland muslimer både i Sverige och i Iran. Konstföreningen i Tällered, Gerleborgsskolan i Bohuslän och till slut sade även Moderna museet i Stockholm sade nej till att ställa ut bilderna.

Bakgrunden till att Lars Vilks fått svårigheter med att ställa ut sina teckningar var den så kallade karikatyrkrisen som Danmark råkade ut för. Tidningen *Jyllandsposten* publicerade den 30 september 2005 tolv teckningar som föreställde profeten Muhammed. Det ledde genast till kritik från muslimska samfund och organisationer i Danmark. Demonstrationer och våldsamma protester mot danska men också mot svenska intressen inträffade efter nyåret 2006, sedan en dansk-muslimsk delegation rest runt i arabvärlden. Konstnärerna mordhotades och fem år efter publiceringen, 2010, förhindrades ett terrorattentat mot *Jyllandsposten* där bland annat den svenske medborgaren Munir Awad, svärson till Helena Hummasteen Benaouda som var ordförande för studieförbundet Ibn Rushd.

Bland de företag som drabbades hårt av muslimers köpbojkott mot Danmark fanns Arla. Den 4–5 februari 2006 utsattes flera beskickningar; danska, svenska och övriga nordiska beskickningar för brandattentat i Beirut och Damaskus.

Såväl attentatsförsöket mot *Jyllandsposten* som de angrepp som senare riktades mot Lars Vilks hade kopplingar till miljön kring Muslimska brödrskapet i Sverige. Brottet? Det avbildningsförbud av profeten Muhammed som råder inom islam. Ett avbildningsförbud som heller inte har något egentligt stöd i *Koranen* utan är en hårdtolkning av sura 12:40:

"Vad ni dyrkar vid sidan av Honom är ingenting annat än namn som ni har tänkt ut, ni och era förfäder; Gud har inte gett er tillstånd till detta. Ingen dömer utom Gud; Han befäller er att dyrka Honom ensam. Detta är den evigt sanna tron, men de flesta människor har ingen kunskap [om detta]".

DÅ PROFETEN MUHAMMED kommit att inta en gudalik ställning kom avbildningsförbudet även att omfatta profeten själv efter hans död. Detta förstärks med hädelseförbudet i sura 33 :57;

"Allah fördömer dem som smäddar och sårar Honom och Hans Sändebud, och Han utestänger dem från Sin nåd i detta liv och i det kommande; Han har ett förnedrande straff i beredskap för dem".

DESSA TVÅ BROTT är även brott mot ett av de nutida viktigaste dokument eller fördrag som förhandlats fram av de muslimska länderna. Ett av de mål som Muslimska brödrskapet har med etableringen i demokratier som Sverige är att arbeta in de muslimska mänskliga rättigheterna.

Organisation of Islamic Cooperation, eller den islamiska samarbetsorganisationen¹⁰¹, antog 1990 i Kairo en deklARATION om muslimska mänskliga rättigheter, Kairo-deklARATIONEN¹⁰² och slår fast sharia som dess enda grund. Flera muslimska länder ansåg att FN:s deklARATION om

mänskliga rättigheter inte tog hänsyn till kulturella och religiösa förhållanden.

Grunden till den reserverade inställningen till FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna är att den vilar på en outtalad sekulär uppfattning, medan länder med islam som grund har *Koranen* som källa, som innefattar utbildnings- och hädelseförbudet som ett exempel.

En grundläggande och väsentlig skillnad mellan FN-deklarationen och Kairo-deklarationen är synen på religionsfrihet, yttrandefrihet och apostasi. Enligt Kairo-deklarationen är det i praktiken förbjudet att avsäga sig sin islamska tro. Vidare får yttrandefriheten inte användas mot religionen. I artikel 22 A i Kairo-deklarationen sägs att *"var och en har rätt att uttrycka sin åsikt fritt på ett sådant sätt som inte skulle strida mot principerna i sharia"*. Sedan 2015 har FN:s råd för mänskliga rättigheter genomdrivit kravet att jämställa kritik av religioner med diskriminering av människor. Detta blev möjligt när Saudiarabien tog kontroll över rådet genom att bli valt som ordförandeland.

I Sverige är det främst Muslimska mänskliga rättighetskommittén som driver opinion för ett införande men samtliga av Muslimska brödraskapets nätverksorganisationer driver frågan i de forum där de agerar.

Vi pratar vidare om hur Vilks vardag förändrades. När han tagit sig hem till Sverige och anlände till Helsingborg mötte Säpo honom. De hade ett långt samtal och Vilks frågade polisen vad de tyckte att han skulle göra nu. Polisens svar var:

"Byt namn, byt identitet och flytta".

INGET MER. LARS VILKS förklarade att det inte var ett alternativ för honom, men polisen förklarade för honom att: "hem kunde han inte åka i vilket fall som helst".

Hans bostad måste ovillkorligen genomsökas av bombhundar först. Som tur var fick Vilks, mitt i natten, tag på en vän och han kunde bo där i några dagar tills polisen tillät honom återvända hem. Hade inte vännen ställt upp hade Vilks varit hänvisad till gatan.

Sedan dess har hoten mot hans liv, hans hälsa och egendom inte upphört. Tvärtom – de har kommit och gått i vågor. Trots att Vilks inte bedrivit särskilt mycket explicit kritik och inte heller uttryckt sig genom sitt konstnärskap så att han skulle kunna anklagas för att ha hädat islam, så har hotbilden sakta och obevekligt växt. Det är dock påtagligt när Vilks använder sig av andras verk om islams syn på yttrandefrihet i föreläsningar där han problematiserar som hotbilden förändras. Hoten mot Vilks har också eskalerat beroende på händelser han inte kunnat påverka. Händelser i hans omvärld.

Lars Vilks och jag går igenom hur hoten och Säpos åtgärder ökat genom åren. Sedan fatwan utfärdades 2007 pekar Vilks ut tre specifika årtal och händelser som har fått konsekvenser för hans liv.

Amerikanskan Colleen LaRose, mer känd under sin pseudonym Jihad Jane dömdes 2014 till tio års fängelse för att ha planerat att mörda Lars Vilks. Hon hade konverterat till Islam och sedan 2008 umgåtts i extrema islamistiska kretsar på olika internetforum. Hennes yttersta mål var att attackera islams fiender och bli martyr. LaRose greps redan 2010 men satt fram tills att domen föll 2014 isolerad 23 timmar om dygnet och slapp undan ett livstidsstraff eftersom hon samarbetat med de amerikanska myndigheterna. Vilks hade fortfarande inget polisskydd då.

Sedan följde hoten och attentatsförsöken i snabb takt. Den 11 maj 2010, under en föreläsning om yttrandefrihet på Uppsala universitet spelade Vilks upp filmen *Allah Ho Gaybar*, som visar homosexuella i Muhammed-masker.

En 18-årig man gick till rasande attack mot Vilks samtidigt som någon kastade ägg på honom. En säkerhetsvakt hann kasta sig mellan mannen och Vilks. Äggen träffade Säpovakten och förstörde hans kostym. Inte Vilks. Men istället för ägg kunde det varit ha varit något annat – som en handgranat.

Den 1 december 2010 sprängde sig Taimour Abdulwahab till döds mitt i julhandeln på Bryggargatan i Stockholm. Något fel uppstod med hans bomb-bälte och det var bara han själv som omkom. En bilexplosion som hade arrangerats precis i närheten samma ögonblick krävde inte heller några dödsoffer. I ett mejl till TT angav Abdulwahab Lars Vilks målningar och de svenska soldaternas närvaro i Afghanistan som skäl för attacken.

Det senaste attentatsförsöket mot Vilks som blivit känt genom media var det i Köpenhamn 2015. Detta inleddes med attacken vid kulturhuset *Krudttønden* i den 14 februari 2015 och slutade med att gärningsmannen, Omar Abdel Hamid El-Hussein, sköts till döds vid Nørrebro morgonen därpå. Attentatet begicks under ett debattmöte med rubriken *Konst, hädelse och yttrandefrihet* som hade organiserats av Lars Vilks Komiteen. Frankrikes ambassadör i Danmark, François Zimeray, deltog. Mitt under ett anförande av Femenaktivisten Inna Shevchenko avlossade gärningsmannen 30 till 40 skott rakt in i lokalen genom en fönsterruta och en privatperson, filmskaparen Finn Nørgaard, dödades och tre poliser skadades.

DEN 15 MAJ 2010 försökte två bröder, de svenska medborgarna Mentor och Mensur Alija från Landskrona bränna ner konstnären Lars Vilks hus. Bröderna dömdes i både tingsrätt och hovrätt till tre respektive två års fängelse för attentatet

Även om attentatet mot Vilks bostad enligt åklagaren saknade motivbild vittnar fynden om något annat. Vid attentatet krossades en ruta och brandfarlig vätska sprutades in i köket. En gardin började brinna och branden spred sig till ett köksskåp, väggen och taket men slocknade av sig själv. I bevisningen mot männen ingick två brandskadade jackor, en kniv, två plastflaskor och en tändare, liksom ett par bensinindränkta kalsonger och en fällkniv.

I en av jackorna som polisen hittade på brottsplatsen fanns en nyckel, till den ena broderns bostad. Med hjälp av en beslagtagen dator kunde åklagaren bevisa att Mentor Alija googlat på konstnärens adress och gjort en hel del andra sökningar som var relaterade till jihadism. Men ett fynd kopplar ihop bröderna Alija till Muslimska brödrskapet.

I innerfickan på jackan som kopplades till attentatet påträffades en vit plastficka från Skånetrafiken med Mensur Alijas körkort och hans medlemskort från Islamiska föreningen i Landskrona.

Islamiska föreningen, eller församlingen, i Landskrona är i sin tur medlem i Förenade islamiska föreningar i Sverige¹⁰³, FIFS, där Mohammed Tamsamani idag är ordförande. Tamsamani var valarbetare i den egyptiske presidenten Muhammad Mursis stab under den egyptiska valrörelsen 2011. Muhammad Mursi var Muslimska brödrskapets officiella presidentkandidat.

Islamiska föreningen i Landskrona var också bas för imamen Fekri Hamad innan han flyttade till Västerås. Hamad togs senare i förvar av Säpo eftersom han ansågs vara en "fara för rikets säkerhet". Dr Magnus Ranstorp vid Försvarshögskolan menade i det sammanhanget att Fekri Hamad och imamen Abo Raad var ett radarpar i den jihadistförespråkande miljön i Sverige.

På samma sätt som SUDC, Swedish United Dawa Center är en punkt där det islamistiska Muslimska brödraskapet möter den salafistiska och jihadistiska miljön i Sverige var Islamiska föreningen i Landskrona en knutpunkt vid tidpunkten för där Muslimska brödraskapet mötte den våldsbejakande miljön. Och även om åklagaren i målet sade att det saknades motivbild var Lars Vilks själv spontant klar över att det visst fanns ett motiv. Verkställande av fatwan från 2007 som utställdes av självaste al-Qaida. Bröderna Alijas historia är ytterligare en om vad som sker när de olika islamistiska miljöerna möts och effekterna av den ideologiska gemenskap som finns mellan Muslimska brödraskapet, Islamiska staten och al-Qaida. Och dessa miljöer möts på flera nivåer i Sverige. I SUDC. I några av de lokala moskéerna som till exempel den i Landskrona 2015.

Vi pratar vidare. Kaffet är uppdruckat sedan länge och samtalet kommer in på yttrande- och tryckfriheten ur ett vidare perspektiv. Regleringen av det fria ordet och konstbegreppet som går igen i islamism, fascism, nazism och kommunism. *Same same, but different*. Islamismen tar rygg på religionen islam. Eller gömmer sig bakom den för att undvika granskning och kritik.

Att vara antirasist är fint och moraliskt högtstående, precis som att vara antinazist och antifascist. Antikommunist går också bra. Men det går inte att vara antiislamist – du blir då kallad för islamofob istället. Trots att ideologierna i realiteten och i tillämpningen i alla andra avseenden är lika som bär.

Jag framför den hälsning som jag fick med mig från chefsdomaren i Casablancas Högsta domstol till Lars Vilks personligen några år tidigare. Marocko hade precis tagit bort blasfemilagstiftningen från sin författning då imamrådet tillsammans med hovet och parlamentet gjort

en omtolkning av *Koranen*. Blasfemi och utbildningsförbudet var inte förenligt med islam ansåg man. Islam, och framför allt Marocko, måste utvecklas med sin tid och sina följare.

Hälsningen till Lars Vilks lydde:

"Många av oss är sura på honom för det han gjort. Men mr Vilks kan vara helt säker här i Marocko. Ingen kommer tillåtas kröka ett hårstrå på hans huvud".

Lars Vilks skrattar till lite när han lyssnar:

"Både du och jag vet att det kommer räcka med att en enda inte håller med om det. En enda som både har kapacitet och resurser nog. Och det räcker långt. Titta bara på Sverige, titta bara på mig", säger han.

Vi pratar om överförda hotbilder och om vilken tur han hade den där natten. Av en ren slump var han inte hemma när bröderna Alija försökte bränna ner hans hus. Vilks skrattar igen:

"Det var lite Laurel and Hardy över det hela – två personer som mitt i natten försöker bränna ner ett hus med eternitplattor, och det hela slutar med att en av dem råkar hålla all bensin över sig. Sen fumlar han med tändaren och lyckas sätta fyr på sig själv".

HUMORN. DET ÄR humorn och nyfikenheten på sin omvärld som präglar Lars Vilks. Och modet, och förmågan att isolera en händelse och se den som ett konstverk i vår tid. Det är inte utan att jag smittas av Lars Vilks humor. Jag får bilden av ett terrorattentat som utförs med samma precision som Helan och Halvan hade presterat. I rätte-

gångsprotokollet och i domen mot bröderna Alija finns det något komiskt. Den ena brodern dränker sig själv i bensin så till den grad att till och med kalsongerna blir genomblöta. Sjukvårdspersonalen var tvungna att lägga Mentor Alijas kalsonger i en försluten plastpåse på grund av bensinlukten och brandfaran.

Bröderna Alija som Helan och Halvan. Där slutar den delen av vårt samtal och vi går över till att prata om annat som engagerar oss bägge.

En halvtimme senare är vi klara, och Lars Vilks och hans entourage gör sig redo att ge sig av. Han trycker min hand länge och det känns som vi skapat ett band mellan oss.

Ut genom dörren går sedan en man som jag säkert kommer möta igen. Var och när vet jag inte men det lovade vi varandra. Sällan har jag träffat någon som är så fri i tanken.

Men samtidigt vet jag att han aldrig mer kommer bli fri. Lars Vilks betalar priset för vårt sätt att leva. Han har offrat sin fysiska frihet för att vara en av de som sätter stopp: Hit men inte längre. Lars Vilks är alltid ensam. Och aldrig ensam. Orden ringer i mina öron:

"När jag blir fri".